

YUSUF BALASAGUN'UN 'KUTADGU BİLİĞ' MESNEVİSİNDE KİŞİLİK VE KEMALE ERME MESELESİ

İnsan problemi insanoğlunun öteden beri önemli bir meselesi olagelmıştır. İnsan ve ahlak felsefesini Çin, Yunan, Hind, batı, doğu alimlerinin hepsi bir kişi gibi anlatmışlardır. İlim ve dinle ilgisi olan tasavvuf düşüncesinde de insanın kemale ermesi geniş bir kavram olarak yer alır. İnsanın gelişmesi ve kemale ermesi konusunda Yusuf Has Hacıp de kendisinden önce gelen tüm alimlerin tecrübelerinden faydalanır. Türk topraklarında doğmuş olan büyük alim el-Farabi'nin risalelerinden varoluş ve insanın kemale ermesi konusu, Yusuf Has Hacıp'deki insanın kemali problemlerinin doğru ve geleneğe uygun olduğunu pekiştiriyor. Yusuf Has Hacıp, iki konuyu - bireysel gelişme ve toplumsal gelişmeyi - nihai hedef olarak sunar. Ancak daha çok bireysel gelişme üzerinde durur, çünkü kâmil, güçlü toplum ve güçlü devletin kurucusu, şahıstır. Yusuf Has Hacıp'in mesnevisinin, çağdaşı şairlerde olduğu gibi, Tanrı adıyla başlamasının büyük bir anlamı vardır. Çünkü Allah, Farabi'nin ifade ettiği gibi en gelişmiş, yani kâmil olandır. Farabi, dünyadaki dünyevi ve ilahi şahsiyetleri değerlendirerek "bunların içinde en gelişmiş, yani mütেকamil olanın birinci şahsiyet, Allah" (el-FARABİ, 1973, B.257) olduğunu ifade eder. Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig mesnevisinde 'kut-saadet, ikbal-baht'ı temsil eden karakterin 'Aytoldı' olarak adlandırılmasının bir sebebi vardır. Aytoldı, 'Ay sistemindeki her insanın yaşamak için çaba harcadığı kut-saadet, ikbal ve devlet anlamına gelir. "**Mutluluk, her insanın ulaşmak istediği hedeftir**" (el-FARABİ, 1957, B.3). Mesnevinin tüm konusu, insan ve toplumun olgunlaşması ve gelişmesi, yani insan ve toplumun mutluluğa ulaşması üzerinedir. Yusuf Has Hacıp, insanın gelişmesini başlıca konu olarak ele alır. Gelişmiş toplum ve güçlü ülkenin oluşmasını ferdin gelişimine bağlamaktadır. Bunun sebebi, "... insanlar, sadece diğer insanlarla birlikte oldukları vakit yaratılışlarında var olan olgunluk seviyesine ulaşabilirler" (el-FARABİ, 1973: 322). İnsanın yaratılışına uygun olan gelişmesi iki yönden gösteriliyor. Birincisi, insanın düşüncesi, ikincisi şöhrat ve merhamet. İnsanın düşüncesinin ve merhametin, mesnevinin tüm konusunu oluşturduğunu söylesek de, Ögdülmiş ve Küntogdı, adalet ve aklın temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Düşünce ve merhamet çerçevesinde toplam ortaya çıkan bütün insanî asil özellikler; katillik, cimrilik, cahillik gibi bir

M. ÈLİPHANOV

Ahmet Yesevi Ü. Kazak Edebiyatı B. Öğr. Görevlisi

Kazak Türkçesinden Aktaran;

Hilal ARSLAN-Şmar AULBEKOVA

çok özellik, zalim hareketin karşısında kutluluğa ulaşmayı sağlayan hareket, sağlam, iyi harekettir. Bu merhamet özelliğinden kaynaklanır. Mutluluğa ulaşmayı engelleyen hareket, zalimliklerdir. Kutluluğu, gelişme ve kemale ermek diye anlayacak olursak, insanî ve asil özellikleri övmek ve zararlı olanlardan korunmak, olgunluktur, kemaldır. Tasavvuf düşüncesinde ortaya çıkan dördüncü karakter Odgurmış, insanın adalet ve güzel konuşmayı övme özelliğine sahiptir.

Mesnevinin değerli olmasının sebebi, çağdaş üç alime telmih yapmasıdır. Eserin muhtevasında, devrinin ilim, din ve tasavvuf düşüncesinin ürünlerini de bulabiliriz. Eserin bilimsel içeriğini el-Farabi'nin toplumsal ahlak konusundaki düşünceleri ile karşılaştırarak açıklayabiliriz. Farabi, mutluluk hakkında, anlayan ve idrak eden insana ayrıntılı bilgi vermiştir. Mutluluk hakkındaki iki risalesi önce mutluluğun ne olduğunu sonra da ona ulaşma yollarını anlatır. "Merhametli şehirlilerin görüşleri konusundaki risalesinde" ünlü alim, gerçekten merhametli toplum ve o topluma dahil olan o insanlar hakkında, bu toplumun oluşumu hakkında bilgi verir. Merhametli idareci, kalp, merhamet hakkında da çok kapsamlı söz söyler. **Toplum ve insan hayatının anlamı ve dayanağı, dini ve dili olarak bilimsellik ve hayır işleme olduğunu belirtir.** Bu iki konu Yusuf Has Hacip'in mesnevisinin özünü teşkil eder. İnsanın ve devletin gelişmesini el-Farabi ve Yusuf Has Hacip feraset ve hayırlı işler olduğunu ifade ederler. Bu mesnevi çeşitli konulan kapsar. Amaç,

kuvvetli ve iyiliğe dayanan bir toplum ve kamil insan yetiştirmektedir.

Dinin ve o dinden gelişen ve bir idrak noktasına dönen tasavvuf düşüncesinin hedefi de insanı, yaratılışında var olan kişiliğini ve adalet özelliğini geliştirmektir. Mesnevinin dini kaide ve kavramlarla bağlantısını Kononov özellikle vurgulamıştır (BALASAĞUN, 1983, b.506). Biz bu bağlantıyı Kononov'un değerlendirmelerinden anlıyoruz. Destanın yarısı tasavvuf düşüncesini anlatıyor. Bu tesadüfi bir olgu değildir. Çünkü tasavvuf düşüncesinde insanın kemale ermesinin önemli bir yeri vardır. Sadece yöntemde bazı farklılıklar vardır. Odgurmış'ın adaleti ve hitabeti, sonsuz iyiliği sadece kendisiyle sınırlıdır. Küntogdı ve Ögdülmiş karakterleri el-Farabi'nin getirdiği kamil insan seviyesinde görünmesiyle birlikte, Odgurmış kulluğun kemale ulaşmasıdır. İkisinin de öz ve zatı aynı, bir ve ikisi de insan-ı kamile erişmeyi amaçlamaktadır. Kaynağını dervişlikten alan tasavvuf çok kompleks bir kavramdır. Mesneviyi Rusça'ya çeviren S. N. İvanov, tasavvufun iyi tanımlanmasının gereğini belirtir. Şair, derviş Odgurmış'ın hitabet yeteneği ile ilgileniyor. Eserin sonunda Odgurmış'ın ölmesi, şairin onu desteklemediğinin bir ifadesidir.

Sonuç olarak şunu söylemek istiyoruz; destana ad olan "Kutluluk" insanın kendisini yetiştirmesi aracılığı ile elde edilir. El-Farabi'nin söylediği gibi bilgi mutluluğa erişmenin tarzlarından biridir. Kutadgu Bilig insanî gelişmenin önemini ona ulaşmanın yollarını sistemli bir biçimde anlatır.

KAYNAKLAR

el-Farabi 1973	Filosofiyalık Traktattar, Ğılım,, Almatı.	el-Farabi 1973	Filosofiyalık Traktattar, Ğılım, Almatı.
el-Farabi 1957	Alewmettik-etikalık, Traktattar, Ğılım, Almatı.	Y. H. BA 1983	Z. Blagodatnoe Znanie, Nauka Moskva.